

УДК 373.5:2 (44)

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВЧОГО КОМПОНЕНТА У СУЧАСНИХ ШКОЛАХ ФРАНЦІЇ

Інна Лаухіна

У статті йдеться про загальні методичні підходи до запровадження релігієзнавчого компонента знань змісту загальної середньої освіти Франції. Представлено огляд загальних методичних підходів щодо освітнього аспекту релігійних знань та їх виховний потенціал. Проаналізовано освітні програми з філологічних, суспільствознавчих, природно-математичних та естетичних дисциплін для французьких коледжів і ліцеїв. Зроблено висновок про те, що при викладанні знань про релігію вчитель може поєднувати методики окремого предмета та метапідходи, які охоплюють усі навчальні дисципліни.

Ключові слова: загальні методичні підходи, освітній аспект релігійних знань, виховний потенціал релігійних знань, методичний супровід запровадження релігієзнавчого компонента.

Наразі у багатьох країнах Західної Європи – Німеччині, Франції, Іспанії, Італії – виробляється нова парадигма освіти на засадах толерантності, віротерпимості, полікультурності, національної ідентичності, що виявляється у зближенні школи та релігії. Актуальність нашого дослідження визначило те, що релігія сьогодні може розглядатися як культурний феномен і вагомий морально-етичний ресурс виховання молоді, відтак це стало поштовхом до перегляду освітніх програм та введення до їх змісту релігієзнавчого компонента. Мета роботи – висвітлити специфіку методичного супроводу запровадження релігієзнавчого компонента в загальноосвітніх школах Франції. Це питання досліджували у своїх працях такі французькі науковці, як Жан Декупман, Жан Жоншере, Рене Нуайя, Ролан Кампіш, П'єр Жібєр, Ніколь Альє.

Найбільш вагомим дослідженням з цієї проблеми є колективна монографія Р. Нуайя та Ж. Жоншере «Викладати історію релігій у коледжі та ліцеї. 24 навчальних модулі» (1999), де йдеться про освітній аспект релігійних знань та їх виховний потенціал. З огляду на це французькі науковці виділили кілька методичних підходів щодо реалізації релігієзнавчого компонента у державних загальноосвітніх закладах.

Підхід перший об'єднує педагогіку та досвід церкви. На думку авторів монографії, найкращою методикою при опрацюванні знань про релігію є розповідь учителя, який може поєднувати розроблені Міністерством національної освіти методичні рекомендації та педагогічний досвід католицької церкви. Такий підхід притаманний філологічним, суспільствознавчим, природничо-математичним та естетичним дисциплінам. Як зазначає французький

науковець Жан Декупман, учителі мають допомогти учням задовольнити їхню допитливість про життєві смисли, оскільки «...не може бути мови про справжнє виховання майбутнього громадянина без певної концепції про Людину» [5, с. 62–65].

Другий методичний підхід базується на логіці кожної дисципліни та на методах її викладання у поєднанні з критичним мисленням. На переконання професора соціології Роланда Кампіша, це не має нічого спільного ані з катехізацією (катехізис – виклад основ християнського віровчення), ані зі шкільним прозелітизмом (прозелітизм – навернення до релігії) чи пропагандою певної релігії. Навпаки, релігійну спадщину вчителі мають передавати у душі нейтрального ставлення до всіх конфесій, принципу плюралізму, поваги до віросповідань і переконань, свободи суджень кожного учня. Йдеться, насамперед, про інтеграцію релігієзнавчого компонента в культурний простір з метою його «перетворення на об'єкт розумного сприймання» [4, с. 29–41].

Третій методичний підхід передбачає застосування міжпредметних зв'язків. Французький учений П'єр Жібер вважає, що «жодна навчальна дисципліна не може розкрити розмаїття релігієзнавчого світу», а отже, щоб уникнути однобічності у викладанні знань про релігію, «треба...розвивати здатність до взаємодії, взаємозв'язку». Такий підхід є одним із головних, тому релігієзнавчі теми, пов'язані з літературою чи мистецтвом, рекомендовано вводити до програм із кількох шкільних предметів одночасно [8, с. 89–88, 98–99].

Зрозуміло, що реалізація цих основних методичних підходів у релігієзнавчій освіті, на думку французьких педагогів, потребує зусиль сталої команди вчителів і модульної побудови навчального розкладу. Відтак це дає можливість задіяти на певних етапах уроку двох або більше викладачів, які змогли б надалі займатися науковими пошуками й узгоджувати рівномірний розподіл навчального часу, щоб поєднати програмовий матеріал з певного предмета та релігієзнавчу тематику. Цікавим щодо цього виявився досвід французьких учителів під керівництвом директора Інституту вивчення давніх релігій Рене Нуайя. На першому етапі роботи вони визначили найбільш прийнятні для цього теми у нових державних програмах (вивчення Біблії та релігій) з таких навчальних предметів: «Історія та географія», «Французька мова і література» та «Філософія». Надалі були розроблені просвітницькі проекти, що стосуються культурної і художньої спадщини, пов'язаної з релігійними явищами та поняттями. Реалізація таких знань може здійснюватися на основі проектів виховної дії, які передбачають набуття учнями знань і навичок у процесі планування й використання практичних завдань.

У своїй роботі «Релігієзнавчий компонент у шкільній освіті» (2002) Р. Нуайя виділив чотири етапи роботи над проектом виховної дії з релігійним змістом:

- 1) визначення його теми і мети;
- 2) презентація теми, що містить інтерпретацію відомих даних та представлення нових;
- 3) формування в учнів умінь вести дискусію, що ґрунтується на

зацікавленості проектом та на розвиткові критичного мислення;

- 4) оцінювання навичок, набутих під час проекту, з урахуванням успіхів і труднощів кожного учня [10].

Розглянемо детальніше кожен із етапів.

Спочатку треба визначити певний розділ у програмі, що містить релігієзнавчий компонент, вибрати методи, притаманні тій чи тій навчальній дисципліні, ураховуючи міжпредметний підхід і можливу зацікавленість учнів та викладачів обраною тематикою. При цьому варто виділити такі основні питання:

- які саме знання слід передавати;
- яким чином буде відбуватися запланована дискусія;
- які особливості обраної теми можуть спонукати учнів до наукового пошуку;
- які сучасні теми з предметів філологічного, суспільствознавчого, естетичного й природничо-математичного блоків є для учнів цікавими;
- яким чином відбудеться реалізація міжпредметних зв'язків.

Крім того, вчителям необхідно уточнити підпорядкованість у визначенні цілей:

- 1) загальні цілі після завершення навчання у коледжі чи ліцеї;
- 2) проміжні цілі у межах річної програми;
- 3) короткострокові цілі, тобто знання й уміння, яких слід набути на певних етапах навчально-виховної роботи.

Науковці Рене Нуайя та Жан Жоншпере зазначають, що прикладом, який ілюструє етап вибору теми й визначення цілей, може бути вивчення у коледжі трьох монотеїстичних релігій (християнства, ісламу та юдаїзму) у змісті навчального предмета «Історія». Спочатку вчитель має з'ясувати, які знання повинні засвоїти учні:

- відомості про кожен з релігій у межах шкільної програми;
- її міфологічне й історичне значення, засадничі положення;
- суперечності сучасних релігійних поглядів.

Після цього варто визначити основні уміння, яких мають набути учні:

- визначати схожі та відмінні риси монотеїстичних релігій;
- розуміти їх найістотніші ознаки;
- застосовувати знання з інших дисциплін під кутом зору різних віровчень [10].

На другому етапі реалізації проекту відбувається представлення теми, якій передують діагностика попередніх знань учнів. Пропонується розпочати зі слова «релігія» («християнство», «церква» тощо) або довільно назвати події, об'єкти, персонажі, пов'язані з релігійними явищами. Відповіді учнів продемонструють уявлення про них, однак учителю при цьому слід ураховувати почуття віруючих школярів.

Наступним кроком має стати з'ясування вчителем обсягу та якості попередньо набутих знань учнів, причому діагностиці підлягають як особистісні судження, так і колективні уявлення. Також потрібно визначити

рівень інтелектуальних здібностей, щоб мати інформацію про розумові процеси кожного школяра, можливості його пам'яті, світогляд.

Щоб пов'язати презентацію теми з елементами релігієзнавчих знань, Р. Нуайя пропонує поєднати їх із повсякденним життям: назвами вулиць, міст, станцій метро, продуктів харчування, іменами, календарем, святами й ритуалами. Це можна робити, застосовуючи міждисциплінарний і культурно-історичний підходи (інтегровані уроки у колежах, модулі та творчі роботи у ліцеях). Наприклад, можна відшукати факти і явища релігієзнавчого характеру у повсякденних висловах. Це фразеологізми із Старого Заповіту: поклонятися золотому тільцю, обітована земля, манна небесна, суд Соломона, вавилонська вежа; або із Нового Заповіту: умити руки, бути сіллю землі, відділити зерно від половини, нести свій хрест, повернення блудного сина та ін. Після цього учні мають з'ясувати первісне значення цих висловів у контексті Біблії або скористатися Культурологічним біблійним словником чи Культурологічним словником християнства [6]. Етимологія багатьох слів і висловів релігійного походження часто розкривається в афішах, рекламі, періодиці, кіно, коміксах, творах мистецтва тощо. У зв'язку з цим французькі вчителі, використовуюючи дослідницький підхід, пропонують учням назвати слова грецького походження (музей, герменевтика), латинського (календар), єврейського (ювілей), арабського (альманах).

На третьому етапі реалізації проекту виховної дії рекомендовано звернути увагу на формування в учнів навичок порівнювати різні релігійні традиції, знаходити у них спільне і відмінне. Для цього вчителю потрібно з'ясувати, яким чином і наскільки повно висвітлюється ця тема в підручниках, якими документальними джерелами слід її доповнити, передбачити міжпредметні зв'язки. Наприклад, при підготовці уроку з вивчення монотеїстичних релігій варто звернути увагу на зв'язки з історією, літературою, мистецтвом, філософією; обрати методи роботи, які б активізували діяльність учнів на уроці, стимулювали їхнє зацікавлення. У своїй роботі «Світськість і релігійна культура в школі» (1996) французька дослідниця Ніколь Альє пропонує такий педагогічний метод, як «передмова до комплексного питання», тобто ознайомлення в ігровій формі з релігійними поняттями та висловами через подібність з уже відомими явищами за допомогою запитань: «На що це схоже?» або «У чому полягає відмінність?» Пошукова самостійна чи колективна робота учнів дає змогу вчителю спостерігати за їхньою поведінкою, ставленням один до одного як до носіїв різної культури і вірувань [1].

Не менш важливо формувати в учнів критичне мислення, опираючись передусім на порівняння світових релігій, що дасть змогу глибше зрозуміти їх сутнісні особливості. Рене Нуайя застерігає, що така робота вимагає поміркованості, тактовності, додаткових пояснень, щоб запобігти неправильному їх розумінню. Для тематичного порівняння різних релігійних традицій пропонується застосувати гру «Сім сімей», у ході якої групи учнів представляють родини певного віросповідання й визначають спільне й відмінне у культових спорудах, релігійних книгах чи релігійних обрядах різних

конфесій.

На останньому етапі реалізації проекту відбувається оцінювання набутих учнями знань і навичок за допомогою контрольних тестів, розроблених до кожного уроку [10].

Зауважимо, що сучасні французькі освітні програми для колегів і ліцеїв містять і рекомендації щодо методів, які необхідно застосовувати при викладанні предмета, однак вони передбачають і педагогічну творчість учителя, який може використовувати загальні методичні підходи. Так, специфіка предмета «Історія і географія» полягає у тісних міжпредметних зв'язках із французькою мовою і літературою, громадянознавством, наукою про життя і Землю, в умінні працювати з документальними джерелами й картами [2]. При вивченні громадянознавства одним із основних підходів є пізнавальний, що реалізується через бесіду, лекцію, дискусію; проблемний підхід передбачає самостійне опрацювання учнями різних джерел: текстів літературних творів, документів, газетних статей, фото-і відеоматеріалів. Широко використовуються мозковий штурм, дидактичні або рольові ігри [3, с. 32–33]. Вивчення історії виробляє у школярів уміння встановлювати просторово-часові зв'язки, формує логічне мислення, здатність зіставляти історичні події, робити висновки, узагальнювати історичні факти, тому автори програм з цього предмета пропонують використовувати порівняльно-історичний, культурно-історичний, плюралістичний підходи [11]. На уроках філософії практикуються письмові роботи та усні доповіді, дискусії, творчі проекти, що вказує на використання дослідницького підходу [7]. На уроках французької мови велика увага звертається на формування навичок виразного читання та вміння писати творчі роботи. Основним методом вивчення художнього твору є його детальний аналіз, у ході якого учні обговорюють стильові особливості, художні засоби, значення слів і висловів, вивчають уривки напам'ять [9]. При поясненні тем з предмета «Історія мистецтва» французькі педагоги використовують експонуючий метод, при якому школярі пізнають дійсність через твори мистецтва, а також оцінюють їх відповідно до своїх життєвих цілей та ідеалів. Різновидом експонуючого підходу є імпресивний метод, при застосуванні якого виникають глибокі переживання, прагнення обмінюватися враженнями, змінюватися на краще. Це можуть бути зустрічі учнів з діячами мистецтва, екскурсії до музеїв, галерей, відвідування виставок чи майстерень митців [12, с. 45–46].

Отже, при впровадженні релігієзнавчого компонента враховуються логіка кожного предмета і методика його викладання. Використовуються такі методичні підходи, як порівняльно-історичний, полікультурний, пізнавальний, діяльнісний, дослідницький та інші. Зауважимо, що при викладанні знань про релігію вчитель може поєднувати методику окремого предмета і метапідходи, які охоплюють усі навчальні дисципліни. Також освітні програми містять рекомендації щодо опрацювання релігієзнавчого компонента за допомогою принципу трансверсальності, тобто йдеться про теми, які містяться у змісті різних програм, однак тісно пов'язані між собою, висвітлюючи різні аспекти тих самих явищ чи понять.

Список використаних джерел:

1. Allieu Marie-Nicole. *Laïcité et culture religieuse à l'école / Marie-Nicole Allieu.* – Paris : ESF éditeur, *Pratiques et enjeux pédagogiques*, 1996. – 124 p.
2. Allieu-Marie Nicole. *Débats, arguments et laïcité en histoire-géographie pour une propédeutique à l'enseignement du fait religieux [Electronic resource] / Marie-Nicole Allieu.* – URL : <http://www.iesr.ephe.sorbonne.fr>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
3. Borne Dominique. *Enseigner la dimension historique des religions à l'école laïque / Borne Dominique // Cahiers pédagogiques.* – 1994. – Avril. – № 323. – P. 32–33.
4. Campiche Roland J. *Ecole et construction du sens / Roland J. Campiche // Revue française de pédagogie.* – 1998. – № 125. – P. 29–41.
5. Decoopman Jean. *La culture religieuse, une exigence / Jean Decoopman // Enseignement Catholique Documents.* – Février, 1999. – № 225. – P. 62–65.
6. *Dictionnaire culturel du christianisme.* – Paris : Cerf Nathan, 1994. – 810 p.
7. Gaudin Philippe. *Enseignement de la philosophie en terminal et fait religieux / Philippe Gaudin.* – IESR – Institut européen en sciences des religions, mis à jour le: 29/05/2007 [Electronic resource]. – URL : <http://www.iesr.ephe.sorbonne.fr/index3764.html>.
8. Gibert Pierre. *Création et Salut / Pierre Gibert.* – Bruxelles : Université Saint-Louis, 1989. – P. 88–89; 98–99.
9. Nouailhat René. *Enseigner les religions au collège et au lycée. 24 séquences pédagogiques / René Nouailhat, Jean Joncheray.* – Paris : Besançon, les éditions de l'Atelier / CRDP de Besançon, 1999. – 195 p.
10. Nouailhat René. *Le fait religieux dans l'enseignement / René Nouailhat.* – Magnard : Chemins de formation, 2002. – 115 p.
11. *Nouveau programme d'histoire de sixième (rentrée 2009) [Electronic resource] / IESR.* – 20/02/2009. – URL : <http://www.iesr.ephe.sorbonne.fr/index5551.html>
12. Zarhartchouk Jean-Michel. *Vous entrez dans la cathédrale...et dans la mosquée / Jean-Michel Zarhartchouk // Cahiers pédagogiques.* – Avril, 1994. – № 323. – P. 45–46.